

Mapa de patrimoni cultural del Brull

Intercultures.cat

abril 2012

**Diputació
Barcelona**

**Àrea de Coneixement
i Noves Tecnologies**

Inventari de Patrimoni del terme del Brull

Promotors:

Ajuntament del Brull
Diputació de Barcelona

Realització:

Marc Cucurella Pinilla
historiador i antropòleg

intercultures
.cat

Índex

Agraïments	p. 3
1.- Introducció	p. 4
2.- Característiques del terme municipal	p. 5
2.1.- Sant Martí del Brull	p. 6
2.2.- La Castanya	p. 6
2.3.- Sant Jaume de Viladover	p. 7
2.4.- Urbanització de l'Estanyol	p. 7
3.- Història del Brull	p. 8
4.- Metodologia emprada	p. 12
5.- Diagnòstic del patrimoni del Brull	p. 16
6.- Característiques generals del patrimoni del Brull	p. 20
6.1.- Gràfiques i anàlisi	p. 20
6.2.- Elements no fixats	p. 24
7.- Bibliografia	p. 33
Índex de fotografies	p. 37
Annex 1: Camps de la fitxa base	p. 38

Agraïments

Primer de tot, vull donar les gràcies a la Diputació de Barcelona per confiar en mi i donar-me la oportunitat de demostrar l'antropòleg i historiador que porto a dins, especialment rellevant són les figures de Teresa Reyes i, sobretot, Pere Barbado.

Igualment, destacar la bona voluntat de la gran majoria de població del Brull que, amb el seu coneixement del territori, m'han guiat sempre per bon camí. Ha estat de vital importància l'ajuda que he rebut de la gent dels masos dels Bastons, can Roca, Casademunt, el Brugué, el Boscàs, can Cisteller, l'Esquei, la Cortada, can Rebugall, el Pla de Sant Jaume, la rectoria de la Castanya i les Planes. Vull agrair també els coneixements aportats per en Marc Guàrdia, la Bàrbara Puigpelat i en Carles Raurell, gràcies per la vostra ajuda.

També ressaltar l'ajuda que he rebut des de l'Ajuntament, a través de la figura del seu alcalde, en Ferran Teixidó, de la Montserrat Vergés i de totes les persones directament o indirecta implicades.

Finalment vull donar les gràcies especialment a en Marc Rodríguez "Marky" i a la Marta Vidal, doncs sense ells aquest inventari no hagués estat possible.

Una abraçada ben sincera a tots ells;

Marc Cucurella

Manresa, a 18 de gener de 2012.

Aquesta memòria ha estat realitzada durant la primavera, estiu, tardor i hivern del 2011.

1.- Introducció

El Brull és un municipi situat al sud-est de la comarca d'Osona, en el seu punt de contacte amb el Vallès Oriental. Una població amb realitats orogràfiques ben diferenciades, amb un peu a l'extensa Plana de Vic i l'altre al rost Parc Natural del Montseny (de fet, aproximadament el 80% de terme es troba dins del Parc). Aquest bell municipi té una superfície de 41,08 km² i un cens de 255 habitants (a data 1 de gener del 2010). És dels termes més extensos de tota la comarca en quant a superfície essent, en canvi, un dels que té menys densitat de població.

És limítrof amb els termes municipals de Seva i Viladrau pel nord, amb Balenyà i l'enclavat de Seva per l'oest, amb Aiguafreda i Tagamanent pel sud i amb Montseny per l'est. En la seva part muntanyenca, al sud-est, arriba a altituds considerables com el cim del Matagalls (1697 m), Collformic (1282 m) o el Puig Drau (1344 m) mentre que el sector occidental s'estén cap a la plana davallant fins als 600 m. Aquesta varietat orogràfica fa que existeixi una gran varietat climàtica i vegetal. El terme s'inclou dins el domini de la vegetació euro-siberiana amb predomini del bosc de roure martinenc (*Buxo-Quercetumpubescentisfagetosum*) en la seva major part, però la realitat és molt més heterogènia i trobem des de les típiques rouredes, alzinars i pinedes a les parts més baixes, fagedes o ginebres a les parts altes fins al sorprenent paisatge matollar del pla de la Calma.

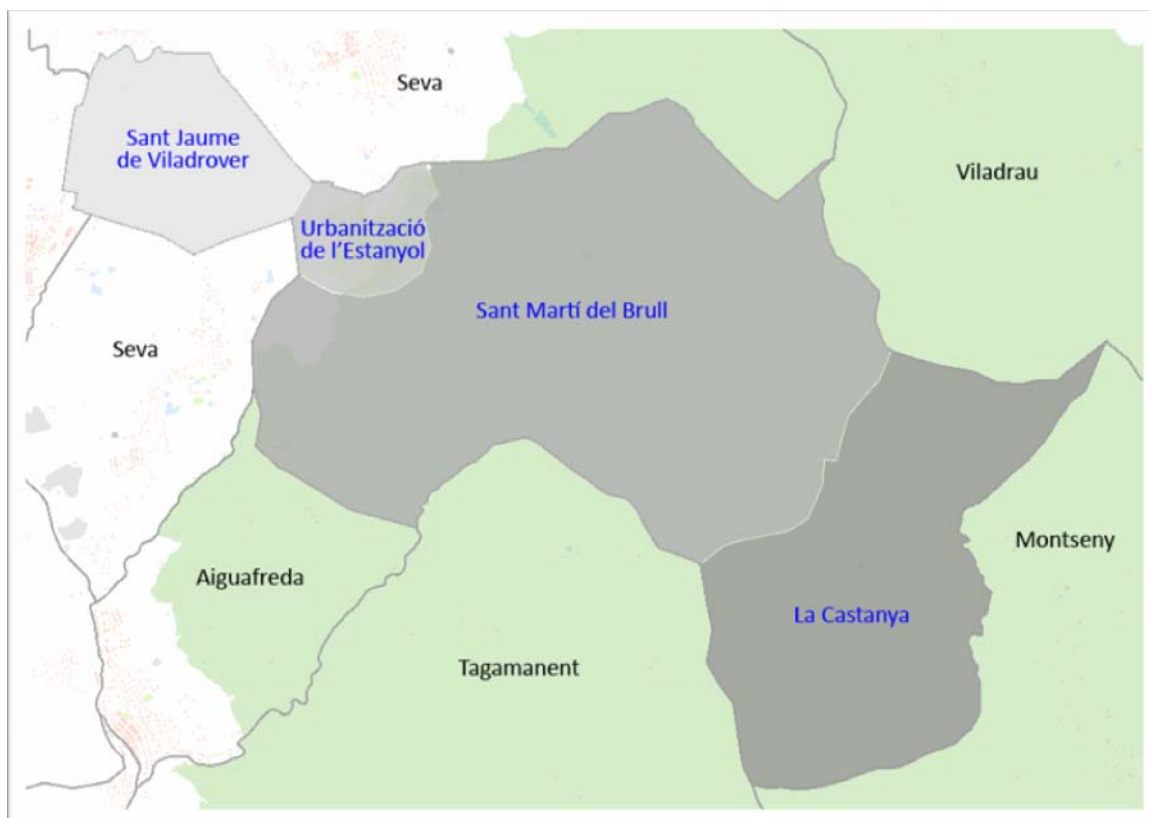
Geològicament també és un terme heterogeni, amb zones que van des de l'època terciària eocènica, característica del fons de la Plana de Vic, a l'era paleozoica, que caracteritza els cims del Montseny. Els seus materials tenen una antiguitat que va d'uns 550 a uns 50 milions d'anys.

És una terra de fonts i petits cursos d'aigua que passen la majoria d'ells per valls molt fondes. Tots ells drenen principalment en tres rieres: la riera del Pujol o de Picamena que vessa a la conca del Congost i les rieres de la Castanya i de Collformic que vessen a la conca de la Tordera. Aquests cursos tan profunds i de poc cabal (doncs majoritàriament són capçaleres) han estat tradicionalment difícils d'aprofitar pel regadiu. Tot i això la pluviositat del terme és notable, oscil·la entre els 700 i els 1000 mm anuals, i això comporta l'enriquiment de les capes freàtiques i la conseqüent aparició de nombroses fonts.

Tradicionalment el Brull ha estat un municipi essencialment agrícola i ramader. Durant el segle XX el municipi ha aprofitat la seva situació privilegiada a les portes del Montseny i ha esdevingut una zona d'atracció turística i de segones residències. La creació d'una sèrie de serveis dedicats al turisme com cases de turisme rural, diversos restaurants i un important camp de golf, juntament amb la diversitat de paisatges que propicia el Montseny pels amants de la natura, han propiciat que progressivament aquesta sigui la principal economia del Brull.

2.- Característiques del terme municipal

El Brull ha estat format històricament per tres veïnatsges o entitats parroquials que, tot i formar part del mateix terme, tenen característiques ben diferenciades degut, en gran part, a la seva situació geogràfica. Aquestes són les parròquies de Sant Martí del Brull, Sant Jaume de Viladrover i Sant Cristòfol de la Castanya. Actualment en podem afegir un altre de creació recent, la urbanització de l'Estanyol.

2.1.- *Sant Martí del Brull*

La parròquia de Sant Martí del Brull es troba al centre del municipi, tant en el centre geogràfic com històric. És l'enllaç entre la Plana de Vic i el Montseny. Hi travessa la carretera de Seva a Santa Maria de Palautordera, la BV-5301, que era l'antic camí ral de Collformic. Aquest ha estat sempre un dels punts principals de penetració al

Montseny, tant en les seves èpoques de camí veïnal com en els temps moderns de carretera asfaltada. Això propicia que sigui una de les zones més ben comunicades del terme. Hi trobem l'Ajuntament, l'església romànica de Sant Martí i el castell del Brull. És el centre vital del municipi tot hi no formar pròpiament un nucli. Tradicionalment l'activitat econòmica principal d'aquesta zona ha estat l'agricultura i la ramaderia, conservada encara en algunes zones. Recentment hi ha hagut, però, un canvi en els sectors econòmics propiciant un auge del sector terciari degut a la seva situació geogràfica privilegiada, promocionant-ne el turisme i les segones residències. Per tant, hi trobem diverses cases residencials, restaurants, una pista d'esports i un Centre d'Informació del Montseny. La major part de Sant Martí del Brull pertany ja al Parc Natural del Montseny.

2.2.- *La Castanya*

La Castanya és la part vallesana del Brull, un racó amagat de les principals vies de comunicació de la zona on sembla que el temps no hagi avançat. Va del Puig Drau al cim del Matagalls i de Collformic al fondal de la riera de la Castanya. Aquesta antiga parròquia, ara escassament poblada (quatre o cinc famílies), tenia com a nucli una petita vila rural situada als volts de l'església de Sant Cristòfol de la Castanya, que fou consagrada el 1082, i que ara encara és un dels llocs més atractius de visitar. No va constituir mai un nucli pròpiament dit però sí que hi havia una "plaça de l'església" o lloc de reunió de la comunitat. Actualment hi trobem l'església, la rectoria i el cementiri. És una zona molt boscosa però també amb àmplies pastures. La seva activitat econòmica es basa, doncs, en la ramaderia com a primera opció i en l'agricultura com a complement de la primera. Tot el territori de la Castanya pertany a la zona protegida

del Parc Natural del Montseny. Aquesta parròquia va passar a pertànyer al terme del Brull de manera definitiva l'any 1840 i, per tant, és la part més recent a incorporar-s'hi.

2.3.- Sant Jaume de Viladrover

La demarcació de Sant Jaume de Viladrover és el sector pla del municipi. Forma un apèndix geogràficament ubicat en plena Plana de Vic i està unida al gran terme del Brull per una llenca de poc més de mig quilòmetre d'amplada. El nucli de l'antiga parròquia és l'església romànica de Sant Jaume de Viladrover, amb algunes cases disseminades pels voltants. És la zona del terme municipal on l'activitat econòmica predominant és el conreu i la ramaderia. Els conreus principals són els farratges i els cereals com l'ordi, la civada o el blat. Dins del sector ramader, amb un major pes econòmic dins el conjunt, existeix la producció tant de boví, oví com porcí.

El sector de Viladrover és la zona més ben comunicada del Brull, el terme arriba a tocar el nucli de Sant Miquel de Balenyà, creat modernament entorn de l'antiga estació del ferrocarril de Barcelona a Puigcerdà i la Tor de Querol. Tot i aquestes peculiars característiques geogràfiques Viladrover ha format sempre part del Brull.

2.4.- Urbanització de l'Estanyol

L'Estanyol és una urbanització que ha crescut a l'entorn de la masia que du el mateix nom. Aquesta antiga masia, ara totalment restaurada, és l'actual seu social del Club de Golf

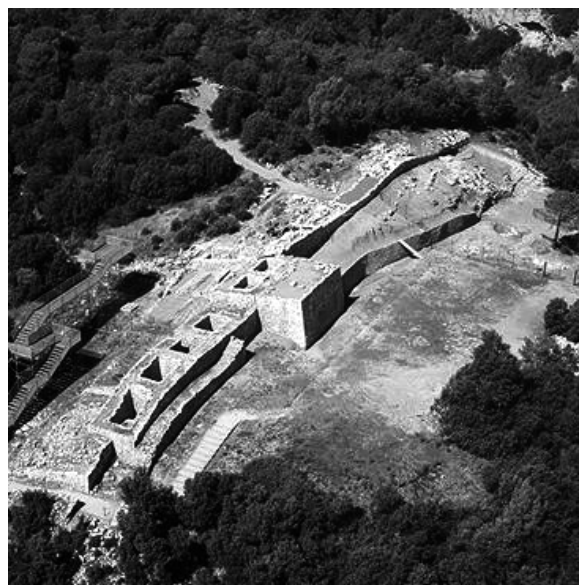
Montanyà i va donar el nom a la urbanització. Al seu voltant s'apleguen diverses torres residencials. L'activitat econòmica es basa clarament en el lleure.

3.- Història del Brull

Els estudis realitzats fins avui dia ens confirmen que el territori del Brull, i en general l'àrea del Montseny, van ser habitats per primera vegada per l'ésser humà durant el neolític final o calcolític (entre 4500 i 2500 anys abans de la nostra era).

Els vestigis més antics que presenta el Brull són el dolmen del Pla del Boix i les Muralles del Montgròs. El dolmen del Pla del Boix és un sepulcre datat aproximadament de 2000 anys aC. Està situat en una àrea on s'han trobat d'altres sepulcres megalítics importants, la majoria d'ells en molt mal estat, a la part sud-oest del Brull, on convergeixen els municipis del Brull, Aiguafreda, Tagamanent i Seva.

No molt lluny trobem el jaciment prehistòric més important del Montseny, les Muralles del Turó del Montgròs. Aquest complex defensiu va ser utilitzat al llarg de l'època ibèrica i l'edat mitjana. L'element més antic d'aquest recinte fortificat que es conserva és un mur defensiu datat possiblement del segle V aC. El poblament romà no va tenir massa rellevància històrica tal com demostren les nul·les troballes dins del terme.

La documentació més antiga referent a la comarca d'Osona data de l'any 881 i ens parla ja de llocs ben organitzats en parròquies i castells. Aquí apareix mencionat per primera vegada el territori Sevedà (en llatí *Sevedano*), demarcació senyorial que estava formada per la unió dels actuals termes de Seva i el Brull.

El nom Brull no s'esmenta, però, fins l'any 963 (amb la forma *Brullo*). És pels voltants d'aquestes dates quan es construïren el castell del Brull i l'església de Sant Martí que es convertiren en el centre o punt de cohesió del territori Sevedà. A partir d'aquí es començà a parlar del terme del castell del Brull i progressivament el nom de terme Sevedà desaparegué totalment. Aquest terme comprenia les parròquies tradicionals del Brull, la Castanya i Seva, i romangué unit fins el 1774.

Cal esmentar que l'església de Sant Martí fou anomenada durant la primera meitat del segle XI com a Sant Martí de Castellar. L'actual església està datada entre el 1048 i 1060. Això ha fet pensar que el seu primer emplaçament era als peus del Puig Castellar, seu d'un antic nucli de poblament que té encara clapers informes de pedres, però no és conegut amb certesa.

El terme del Castell del Brull figura des de principi del segle XI com a terra vescomtal, al igual que el terme de Tagamanent, pertanyent als vescomtes d'Osona-Cardona. Així perdurà fins l'any 1265 quan els vescomtes varen vendre el terme del castell Brull al bisbe i canonges de Vic. El castell perdurà com a baronia dels bisbes fins a la desaparició dels senyorius jurisdiccionals, a principis del segle XIX. Cal esmentar que els senyors del Brull, primer els vescomtes i després els bisbes de Vic, sempre varen residir lluny del terme.

El 1774, en gran part degut a les discrepàncies i desavinences econòmiques entre Seva i el Brull, es varen dividir els termes en tres batllies. El Brull va aconseguir formar un municipi propi i es creà el primer ajuntament del Brull amb Adjutori Raurell com a batlle privatiu. La batllia de la Castanya tingué una durada molt curta i passà a formar part definitivament al terme del Brull l'any 1840. Entrat el segle XIX el municipi del Brull ja havia establert definitivament els seus límits territorials.

A principis d'aquest segle el Brull es veié afectat per la Guerra del Francès (1808-1814), com bona part de Catalunya, i durant aquest temps morí molta gent i foren saquejades i destruïdes cases i collites. Superada la guerra contra Napoleó una gran part del segle XIX es va veure sotraguejat per les guerres civils i pronunciaments militars. El Brull no va participar massa activament en cap d'aquestes guerres, degut al seu escàs pes demogràfic, però sí que en patí les conseqüències. D'una banda hagué de pagar moltes contribucions econòmiques, sobretot durant les guerres carlines, i per l'altra fou escenari involuntari d'algunes lluites ferotges, degut al seu caràcter fronterer, on hi destaca la matança de Collformic. Després de la presa de Vic per part de les tropes carlines, el 1874, més d'un centenar de soldats i voluntaris nacionals van haver de fugir. El seu objectiu era arribar a Sant Celoni, però un escamot de carlins, dirigits per Ramón Vila i Colomer, va interceptar un dels grups prop del pla de la Calma i els va dur cap a la Masia de Santandreu de la Castanya, a Collformic, on van ser afusellats.

Durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) i la postguerra el Brull no en va patir gaire les conseqüències ni les represàlies. No hi hagué gaires demostracions de força per part dels vencedors i degut al seu caràcter agrícola la gent del municipi no passà gana.

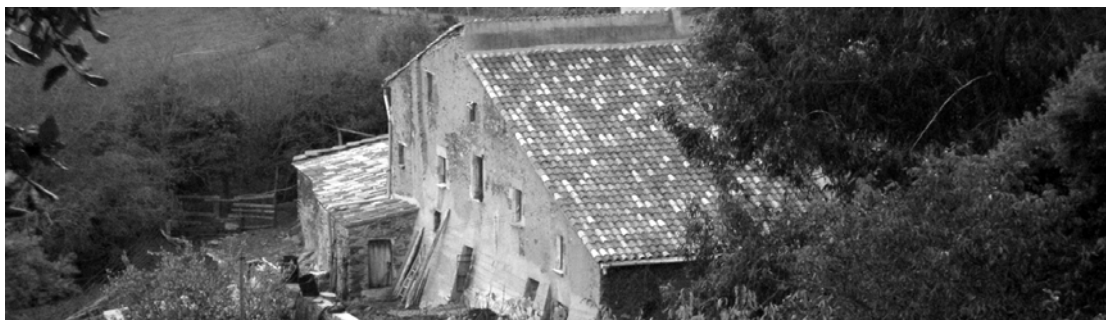
És important esmentar les transformacions que el Brull va patir l'últim terç del segle XX. La millora més important per al municipi va ser l'obertura de carreteres, sobretot de la BV-5301 (carretera de Seva a Palautordera) que travessa tot el municipi d'oest a est. Això va propiciar que el Brull sortís d'un cert aïllament rural i mal comunicat. Van ser importants també d'altres millores imprescindibles per als temps moderns com són una bona xarxa elèctrica, telefònica o un bon abastiment d'aigua potable.

L'etimologia del nom Brull no té una sola explicació unificada degut al seu origen arcaic. Hom fa derivar el terme Brull del mot celta *Broglío*, que voldria dir "bosc, gran bosc o boscatge"; també es contempla que pugui venir d'una radical *brul*, del qual derivarien els mots "brollar o corrent d'aigua". Sembla més apropiada la primera aproximació etimològica, dons el Brull és un indret emboscats sense cap mena de dubte, i tindria un significat semblant al de Sevedà o selvatà. Existeix una tercera explicació al nom de Brull: durant l'època medieval, a l'Europa central, s'anomenava *brullium* a un terreny que es cremava per tal de que desaparegués el bosc i hi creixessin les pastures. Això també encaixaria perfectament amb el terme que ens ocupa.

El fet de que aparegui dues vegades el nom *Brull* dins de la mateixa àrea geogràfica (el Brull i can Brui o can Brull) fa pensar que potser era un nom comú a la zona on s'hi practicaven les pastures, però és tan sols una hipòtesi. El que sabem amb certesa és que el nom Brull apareix, com ja hem esmentat, amb la forma *Brullo* el 963 i a partir de llavors passa a tenir un ús quotidià amb unes poques variants: *Brulio* o *Brolio*, *Brullio* o *Brollioo* catalanitzat en Brull o Brul, Bruy o Brui.

El mot castlà, avui en desús, era molt usat als segles medievals i equivalia a les persones que vivien i cuidaven d'un castell. Una família de castlans va portar durant segles el cognom de Brull, o Desbrull, aproximadament des de principis del s. XII fins al s. XV, i va fer conèixer el nom del castell i l'església molt més enllà de la comarca. La família Brull era la més inferior en la jerarquia feudal o de propietaris i castlans, però fou una família feudal notable que va arribar a posseir diversos castells i baronies. Els Brull tenien un escut amb camp de plata amb un griu rampant negre, picat i ornat de gules. Aquest és el motiu que actualment trobem a l'escut del Brull, un escut caironat d'argent, amb el griu negre de sable lampassat i armat de gules, de color vermell igual que la llengua, amb el fons blanc. Per timbre té una corona mural de poble. L'escut va ser aprovat el 29 de gener de 1987 i publicat en el DOGC el 6 de març del mateix any.

4.- Metodologia emprada

El mapa de patrimoni que trobem al municipi del Brull va ser un encàrrec realitzat des de la Oficina de Patrimoni de la Diputació de Barcelona, a partir de la petició efectuada per l'Ajuntament del Brull. Per fer front a l'encàrrec sol·licitat, la Diputació va confiar en Marc Cucurella per dur a terme les tasques de registre i investigació necessàries per tal compilació.

El primer pas que es va fer va ser la consulta i buidatge de tota la bibliografia existent sobre el terme del Brull i el seu patrimoni. El llibre de referència va ser "El Brull. Un terme entre la Plana de Vic i el Montseny", d'Antoni Pladevall, una monografia que detalla exhaustivament el terme del Brull. La totalitat de bibliografia consultada està detallada més endavant. Per poder aconseguir aquests documents es va anar consultant els fons de les biblioteques municipals, nacionals i universitàries amb el terme *El Brull*, i destriant els materials de les cerques. Seguidament es va consultar la majoria de llibres existents a les biblioteques de Vic i Manresa.

Un cop assolida una idea força general sobre la història del Brull i els seus monuments més significatius, es va començar el treball de camp a partir de la visió *in situ* dels diversos elements patrimonials. Es començà a recórrer el terme per l'oest, inicialment per Sant Jaume de Viladover, i amb la gran ajuda del mapa de l'Editorial Alpina "Mapa i guia excursionista / Map&hikingguide. Montseny: Parc Natural" es van anar buscant primer les diferents masies i esglésies, i més endavant les fonts, paratges, ponts... En les visites a masies es rebé ajuda de la majoria de pagesos i/o amos sobre la captació de nous elements patrimonials.

A mida que s'anaven tenint dades de camp es va començar a digitalitzar la informació rebuda en una base de dades específica facilitada per la Oficina de Patrimoni de la Diputació de Barcelona. Al acabar pràcticament del tot aquesta base de dades, es va començar a redactar aquest estudi.

Els criteris que es segueixen per poder catalogar els diversos elements han estat elaborats per l'Oficina de Patrimoni per tal d'unificar criteris en tots els mapes de patrimoni dels diversos municipis de la Diputació de Barcelona. Aquests criteris separen cinc grans blocs: el patrimoni immoble, el moble, el documental, el natural i l'immaterial.

El patrimoni immoble es classifica en diverses categories que són: edificis històrics o d'una importància patrimonial; conjunts arquitectònics de més d'un edifici o d'un element patrimonial; elements arquitectònics com són pous, barraques de vinya i altres elements d'interès arquitectònic que sobresurten d'un edifici o indret; jaciments arqueològics, excavats o en superfície; i, finalment, obra civil important com són els ponts, camins ramaders.

El patrimoni moble es pot diferenciar entre elements urbans com són fonts singulars, escultures, plaques, etc.; objectes com premses, molins, retaules, imatges...; i col·leccions d'objectes, etnològics, vitícoles, familiars... que formen un conjunt. El patrimoni documental són tots aquells elements que tenen una importància documental ja sigui com a fotografia o com a documents escrits. Aquí es pot diferenciar entre fons fotogràfiques, documentals i bibliogràfiques.

Dins del patrimoni immaterial hi ha tot allò relacionat amb festes i cultura popular que no ha restat escrita; en aquí hi podem trobar manifestacions festives, tècniques artesanals, tradició oral (contes, llegendes...), música i danses (cançons, balls) i, finalment, el costumari més general (costums, maneres de fer en determinades situacions...).

Finalment, el patrimoni natural permet una aproximació a aquells elements més representatius del relleu, la flora i la fauna del terme. Els criteris són dos: zones d'interès natural (arbredes, rierols, gorgs, bagues...) i espècimens botànics singulars.

El seguiment dels criteris queda força clarificat en el quadre següent, tot i que hi hagueren casos en el quals sorgí algun dubte alhora de saber si es podien considerar com a element patrimonial o no.

En altres moments de dubte respecte determinats elements, els criteris que es van seguir foren, valorar la història de l'element i valorar-ne la importància que té tant per una família com per la zona on es troba.

Tots aquests elements seleccionats van ser introduïts en una base de dades composta de fitxes on hi apareixien uns camps determinats. Aquests camps serveixen per proporcionar una informació sintètica però alhora explicativa i descriptiva d'un element patrimonial determinat. Se'n ressalta el tipus de patrimoni a què correspon (immoble, moble, natural...), l'any o època de creació, l'estat de conservació, bibliografia referent a l'element... tots aquests camps estan detallats en l'Annex 1.

Criteris de catalogació del patrimoni de l'Oficina de Patrimoni de la Diputació de Barcelona

ÀMBIT	CODI / TIPOLOGIA	DEFINICIÓ
1.- Patrimoni immoble	1.1.-Edificis	Edificis singulars amb valor monumental, artístic, històric, etnològic, identitari, religiós, industrial...
	1.2.-Conjunts arquitectònics	Diversos edificis que formen un conjunt o estructures complexes composades per diversos elements edificats
	1.3.-Elements arquitectònics	a) Elements rellevants d'un edifici: parts singulars d'edificis, elements d'origen arquitectònic que ja no formen part de cap edifici, i elements que formaven part de l'entorn inherent d'un edifici b) Estructures arquitectòniques de menor entitat, de caire rural i popular
	1.4.-Jaciments arqueològics	Jaciments arqueològics de qualsevol tipus i cronologia. Inclou estructures en estat de ruïna
	1.5.-Obra civil	Obres d'enginyeria de caràcter públic o comunal.
2.- Patrimoni moble	2.1.-Elements urbans	Monuments o elements commemoratius o ornamentals instal·lats a la via pública
	2.2.-Objectes	Objectes singulars, formin part o no d'una col·lecció, ja siguin d'accés públic (museu...) o de propietat privada.
	2.3.-Col·leccions	Sèries coherents d'objectes, segons criteris de cronologia, tipologia, especialitat, propietat...
3.- Patrimoni documental:	3.1.-Fons d'imatges	Sèries d'imatges (fotografies, films...) que formen un fons o una col·lecció, segons criteris temàtics, de propietat...
	3.2.-Fons documentals	Sèries de documents que formen un arxiu o una col·lecció, de propietat pública o privada, segons criteris de especialitat, temàtic, de propietat...
	3.3.-Fons bibliogràfics	Sèries de llibres que formen part d'un arxiu, biblioteca o col·lecció, de propietat pública o privada, que tinguin un valor històric i patrimonial (per tant, d'una certa antiguitat).

4.- Patrimoni immaterial	4.1.-Manifestacions festives	Festes populars locals, en la seva globalitat, o destacant una activitat singular específica dins la festa, formin part o no del cicle festiu anual, religiós o laic; siguin de caire tradicional (antigues) o recents; estiguin en vigor (vives) o bé que s'hagin perdut
	4.2.-Tècniques artesanals	Manifestacions singulars i específiques de la localitat o el seu entorn en relació als oficis, l'artesanía, la gastronomia, etc
	4.3.-Tradició oral	Qualsevol referència d'origen no literari (transmesa oralment) relacionada amb llocs o elements del terme: contes, llegendes; toponímia; refranys, dites; fets històrics -verídics- a través de Memòria oral
	4.4.-Música i dansa	Manifestacions musicals tradicionals singulars i específiques de la localitat o el seu entorn que estiguin en vigor (vives) o bé que s'hagin perdut : cançons, danses...
	4.5. Costumari	Maneres d'actuar o de fer, comportaments socials, actituds, específiques de la localitat o el seu entorn que estiguin en vigor (vives) o bé que s'hagin perdut
5.- Patrimoni natural	5.1.-Zones d'interès natural.	Zones que tenen un valor o interès específic a causa de les seves característiques botàniques, ecològiques, zoològiques, geomorfològiques o paisatgístiques, encara que hagin estat creades o alterades per intervencions antròpiques.
	5.2.- Espècimens botànics singulars	Elements botànics de caire singular (un exemplar, o diversos exemplars que formen una unitat aïllada), normalment arbres, que tenen un interès botànic, històric, físic, urbà, toponímic, exòtic, etc....

5.- Diagnòstic del patrimoni del Brull

La majoria d'elements patrimonials situats dins del terme municipal del Brull corresponen a patrimoni rural i, en conseqüència, en possessió de mans privades. Hi ha, doncs, diferències substancials alhora de valorar aquest tipus de patrimoni ja que molts dels propietaris tenen una sensibilitat enfront d'aquests béns culturals, però en canvi hi ha molts d'altres propietaris que no mostren un interès determinat. Així doncs, per exemple, podem trobar diverses masies antigues en perfectes condicions i al costat d'altres deixades enrutar.

El fet que es tracti d'un patrimoni rural implica, com ja hem vist anteriorment, una dispersió en el territori i, conseqüentment, una dificultat alhora d'estudiar-lo, però, més important, alhora d'actuar-hi per propiciar algun moviment conservacionista. El patrimoni rural està en mans dels seus amos i aquí poca cosa podem fer, sinó és a partir de la difusió d'una sensibilització. Però de les possibles solucions i sortides que tingui el patrimoni del Brull ja en parlarem més endavant.

Malgrat aquesta privatització patrimonial que pateix el terme, des de l'ajuntament del poble s'engegà un procés enormement necessari sobre la voluntat de protegir determinats elements amb unes característiques rellevants.

Es creà un llistat amb vint-i-vuit elements, tots ells immobles, i es passà al Consell Comarcal d'Osona primer, i a la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, després, per valorar si aquests podien ésser considerats Béns Culturals d'Interès Local (BCIL), gaudint així, segons la Llei de Patrimoni Cultural Català, del 24 de novembre de 1993, d'uns drets i uns deures adreçats bàsicament als posseïdors d'aquests elements, relacionats amb la conservació, intervencions possibles, deure de manteniment, drets de retracte. La declaració com a BCIL es publicà al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC).

A part d'aquests vint-i-vuit elements considerats BCIL, hi ha sis elements amb una consideració superior als demés. El Castell del Brull, Les Muralles del Montgròs i el mas La Sala tenen la consideració legal de BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional). Tots tres són elements amb una gran vàlua històrica. Les Muralles del Montgròs són una construcció defensiva dels ibers ausetans, edificada entre els segles IV i III aC amb importants reformes a l'època romana. La Sala és una antiga fortalesa o sala fortificada que va donar nom al mas i al seu llinatge. El Castell del Brull són les restes

d'aquest castell que defensava l'antic terme del Brull, construït a l'entorn de l'any 1000. Aquest últim però, a part de tenir una importància històrica considerable, esdevé automàticament BCIN ja que segons el decret de 22 d'abril de l'any 1949, expedit pel Ministeri d'Educació Nacional, "*Todos los castillos de España, cualquiera que sea su estado de ruina, quedan bajo protección del Estado, que impedirá toda intervención que altere su carácter o pueda provocar su derrumbamiento*".

Els altres dos elements catalogats com a BCIN són l'escut del Prat i l'escut del Vilar. Tractant-se de dos escuts familiars de més de cent anys haurien de tenir-se en compte com a BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional) segons el decret 571/63, de 14 de març de 1963, del *Ministerio de Educación* sobre "*Protección de escudos, emblemas, piedras heráldicas, rollos de justicia, cruces de término y similares*" on tot aquell escut heràldic o creu de terme de més de cent anys passen directament a ser considerats com a Béns Culturals d'Interès Nacional.

El llistat dels elements protegits com a BCIN i BCIL són:

BCIN:	Castell del Brull (<i>fitxa 45</i>)	(El Brull)
	La Sala (<i>fitxa 53</i>)	(El Brull)
	Muralles del Montgròs (<i>fitxa 133</i>)	(El Brull)
	Escut del Vilar (<i>fitxa 116</i>)	(La Castanya)
	Escut del Prat (<i>fitxa 113</i>)	(El Brull)

BCIL:	Ajuntament del Brull (<i>fitxa 44</i>)	(El Brull)
	Can Baucells (<i>fitxa 15</i>)	(Viladriver)
	Can Bordons (<i>fitxa 85</i>)	(La Castanya)
	Can Coromines (<i>fitxa 63</i>)	(El Brull)
	Can Serrà (<i>fitxa 22</i>)	(El Brull)
	Creu de Collformic (<i>fitxa 28</i>)	(El Brull)
	El Boix (<i>fitxa 60</i>)	(El Brull)
	El Brugué (<i>fitxa 61</i>)	(El Brull)
	El Grau (<i>fitxa 68</i>)	(Viladriver)
	El Pinar (<i>fitxa 8</i>)	(El Brull)
	El Pujol (<i>fitxa 101</i>)	(El Brull)
	El Solà (<i>fitxa 64</i>)	(El Brull)
	El Vilar (<i>fitxa 77</i>)	(La Castanya)
	Els Bastons (<i>fitxa 121</i>)	(Viladriver)
	Capella Mitjancera o de La Font del Faig (<i>fitxa 6</i>)	(El Brull)
	Església del mas Casademunt (<i>fitxa 56</i>)	(El Brull)
	La Castanyera (<i>fitxa 2</i>)	(El Brull)
	La Morera (<i>fitxa 1</i>)	(El Brull)
	L'Adrobau (<i>fitxa 78</i>)	(La Castanya)

Les Illes (<i>fitxa 43</i>)	(El Brull)
L'Estanyol (<i>fitxa 5</i>)	(Urb. l'Estanyol)
Mas Casademunt (<i>fitxa 55</i>)	(El Brull)
Mas Font del Faig o Mitjancera (<i>fitxa 7</i>)	(El Brull)
Sant Cristòfol de la Castanya (<i>fitxa 79</i>)	(La Castanya)
Sant Jaume de Viladrover (<i>fitxa 4</i>)	(Viladrover)
Sant Martí del Brull (<i>fitxa 47</i>)	(El Brull)
Santandreu de la Castanya (<i>fitxa 17</i>)	(La Castanya)
Serra-Montmany (<i>fitxa 3</i>)	(Viladrover)

Paral·lelament s'està duent a terme un Catàleg de Masies i Cases Rurals per tal de dur a terme una protecció i ordenació urbanística del territori del Brull. Aquest Catàleg encara està en fase de publicació. Lògicament, però, tan sols afecta a masies i no als altres elements immobles patrimonials.

El Brull disposa d'un arxiu municipal on guardar tots aquells documents que tinguin importància pel poble, del que fa el manteniment la Xarxa d'Arxius Municipals (XAM) de la Diputació de Barcelona des de l'any 2004.

Disposa també del Centre d'Informació de la Rectoria del Brull. És un equipament rehabilitat per la Diputació de Barcelona arran d'un conveni signat el 1993 entre aquesta corporació, el Bisbat de Vic i l'Ajuntament del Brull, destinat a donar informació dels equipaments, serveis i rutes de descoberta del municipi i del massís en general. A més s'hi poden adquirir publicacions i productes alimentaris fets artesanalment. Part d'aquest centre està destinada al món ibèric: hi podem trobar maquetes, panells explicatius, reproduccions ceràmiques, etc.

Part del patrimoni immoble i moble dels edificis eclesiàstics del Brull (com són retaules o pintures murals) forma part actualment del fons artístic del Museu Episcopal de Vic.

El Brull no ha tingut un nucli físic rellevant i presenta una població absolutament dispersa. Aquest fet, marcat clarament per la geografia del terme ha provocat que no s'hagi desenvolupat un sector secundari fort i, per tant, trobem un patrimoni basat en el sector primari i, recentment, en el terciari. Degut a la importància escassa del patrimoni del segle XX dins del terme del Brull, hem observat que la gairebé totalitat del patrimoni, ja sigui material com immaterial, està lligat a la terra. Aquest fet provoca que el patrimoni existent s'hagi valorat més per la seva utilitat que pel simple fet de ser patrimoni. I això ha provocat una gran diferència com apuntàvem abans entre els diversos propietaris i famílies alhora de tenir cura dels elements.

Ja sigui per la utilitat o per la poca cura dels propietaris, ens trobem dins del Brull amb moltes masies que han acabat enrunades. A la zona de la Castanya és on trobem la majoria d'aquestes masies que al deixar de tenir importància per a la producció de la zona van ser progressivament abandonades (can Pou, can Ribes, el Casal). També en trobem, però, en menor quantitat a la resta del Brull (el Burguès, can Bou).

D'altres masos han continuat la seva activitat econòmica i, per tant, han seguit sent habitats fins avui dia (can Cisteller, Santandreu) fet que ha provocat que el patrimoni s'hagi conservat en bon estat, ja sigui l'immoble com el moble. En el cas del Brull, la gran activitat econòmica d'aquestes masies ha fet que en alguns dels casos s'hagi arribat a reformar algunes parts de l'edifici o, àdhuc, l'edifici sencer.

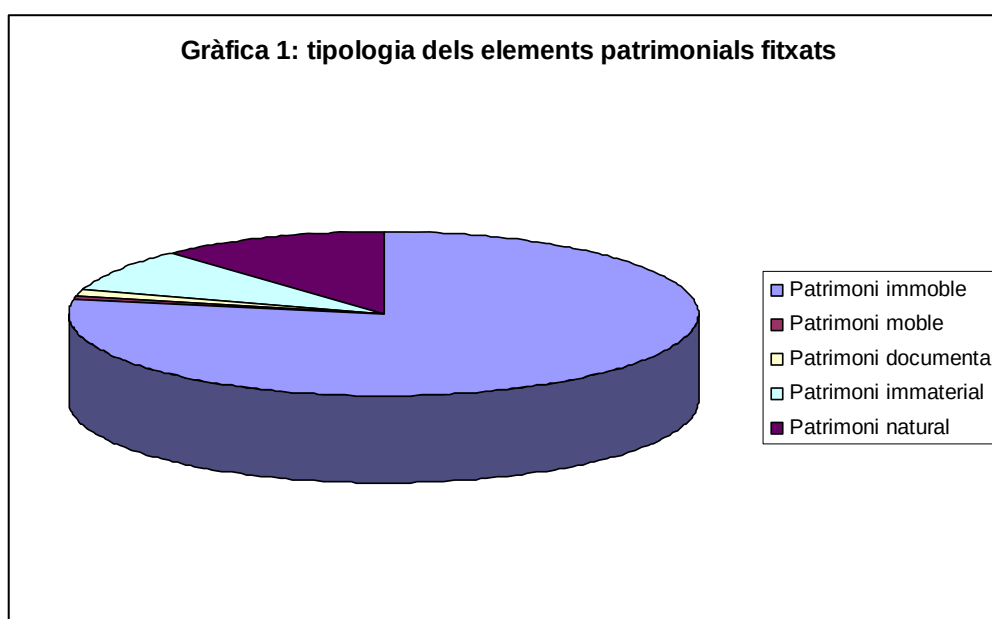
Algunes de les masies restaurades o reformades han patit aquest procés de millora no per una funció productiva sinó que han esdevingut cases de segona residència o complexos turístics. Per tant, dins del patrimoni actual podem veure l'altra cara de la moneda: el fet que part del Brull s'hagi convertit en un atractiu turístic i residencial. Aquest fet ha permès mantenir molt del patrimoni, sobretot immoble, però, per altra banda ha deixat sense sentit la majoria dels usos originaris del mateix patrimoni. Alguns exemple són can Serrà, can Coromines, el Solà, totes elles utilitzades com a segona residència. Les cases de nova construcció pertanyents a la zona de l'Estanyol i a altres zones del terme no han entrat dins de la consideració de patrimoni històric.

6.- Característiques generals del patrimoni del Brull

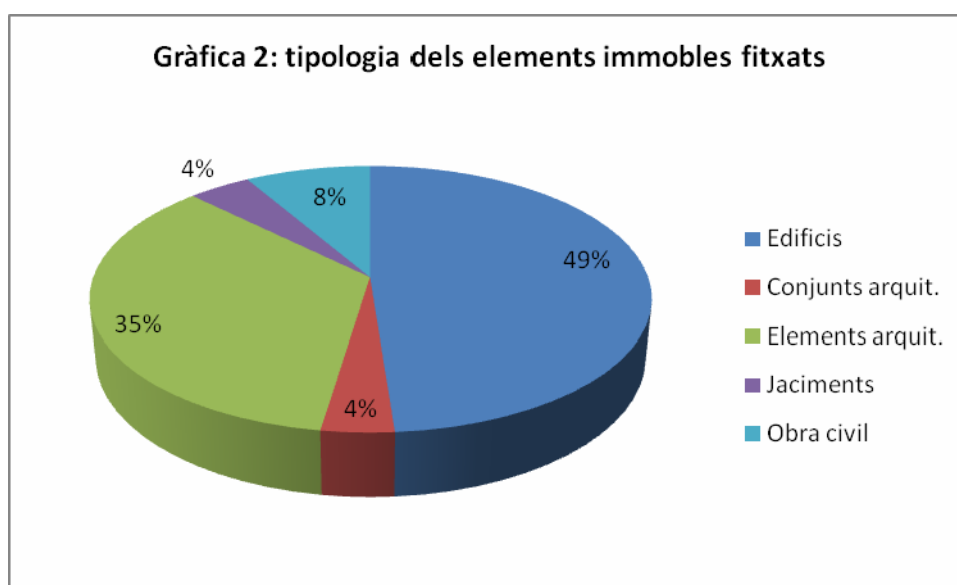
6.1.- Gràfiques i anàlisi

El resultat final de l'Inventari de Patrimoni del Brull ens ha donat un total de 212 fitxes. De totes elles, el gran gruix de fitxes està relacionada amb el patrimoni immoble (165 fitxes, 78%), mentre que la resta hi té una proporció més escassa (47 fitxes, 22%) tal i com queda reflectit a la gràfica 1.

Dins d'aquesta gran majoria de patrimoni immoble trobem que aproximadament la meitat dels béns (79 fitxes, un 49%) són edificis. Això ho podem veure en la gràfica 2.

I si observem el conjunt de tots els elements fixats del mapa de patrimoni veiem que els edificis conformen el 38% del total. Igualment, la majoria dels edificis són masies, amb la qual cosa podem concebre que la majoria d'elements patrimonials que hem pogut fixar formen part d'un entorn agrícola i ramader i responen a una història del terme lligada estretament amb l'explotació del territori.

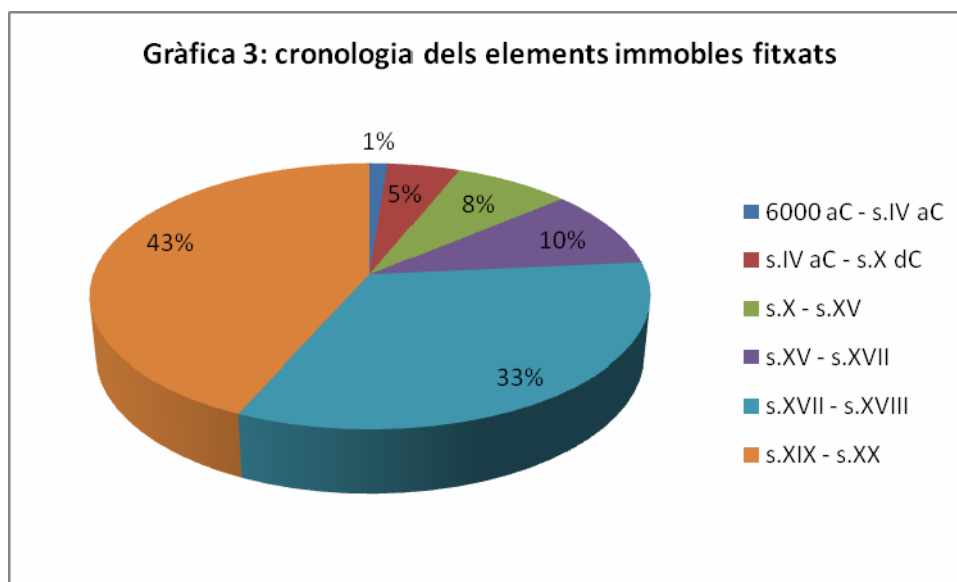

També és elevat el nombre d'elements arquitectònics (58 fitxes, un 34,9% del patrimoni immoble i un 27,2% de tots els elements fixats del mapa de patrimoni). Aquí hi trobem pous, ponts, creus, rellotges de sol... Però d'aquests elements aproximadament la meitat són fonts. Això és degut a les característiques orogràfiques del terme, que al ser majoritàriament muntanyenc i tenir una pluviositat anual considerable (entre 700 i 1000 mm) fa que apareguin nombroses fonts i petits cursos d'aigua.

Si tornem a observar la primera gràfica ens adonarem que el nombre d'elements mobles i documentals, però, és escàs (un 2,5 % del total). Aquesta dada respon a aquells elements que s'han pogut fixar, ja que n'hi ha hagut d'altres que han estat impossibles de registrar perquè la majoria d'ells pertanyen a propietat privada. Per tant, segurament els elements mobles i documentals de la gràfica haurien de variar lleugerament si estiguessin basats en un registre absolut.

Per altra banda, tal i com ens mostra la gràfica sobre la cronologia del patrimoni al Brull (gràfica nº3), podem observar clarament com un 43% del patrimoni immoble (72

fitxes) pertany als segles XIX i XX. Això té certa lògica ja que, si bé moltes de les masies inventariades són més antigues, altres béns immaterials abundants com poden ser els ponts, les creus de terme i especialment les fonts són en la seva gran majoria de construcció recent.

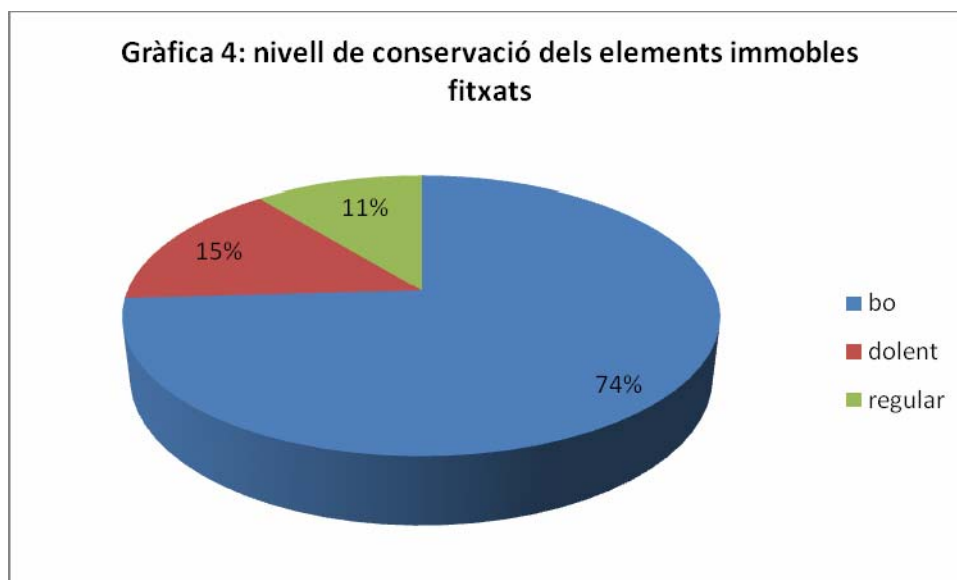
Els altres percentatges importants són els que van del segle XVII al XVIII (un 33% del patrimoni immoble, 55 fitxes) i el que va del segle XV al XVII (10% del patrimoni immoble, 16 fitxes). En aquests dos grup és on s'inclouen la major part de les masies del Brull, incloent-hi les que es troben ja derruïdes. Elements patrimonials anteriors al segle XV ja en trobem molt pocs (un 14% si els sumem tots), però no per això de menor importància, com és el cas de l'edificació emmurallada del Montgròs, una de les restes millors conservades del període protohistòric a Catalunya.

Podem concloure doncs que, malgrat que la majoria d'edificacions corresponents a habitatges siguin modernes (segle XVI al XVIII), la major part del patrimoni del Brull data dels segles XIX i XX, període en el qual l'obertura de la zona a la resta de comarca és va fer efectiva, permetent d'una banda la creació de gran quantitat d'obra civil i, de l'altra, l'accessibilitat de gent forana que dugué a terme gran part de les rehabilitacions tant de pous com fonts, incloent-hi algunes de les masies.

La gràfica 3 mostra, per tant, una cronologia pròpia de la gran majoria de pobles de l'interior de Catalunya, basats en l'activitat primària ja fos agricultura o ramaderia. I, conseqüència d'això, tant els elements immobles (pous, masies, molins, fonts...) com els elements mobles, documentals i immaterials fan referència a aquesta cultura de la terra i denoten el lligam que la població del terme del Brull ha tingut a la terra al llarg de la història.

Si ens fixem altrament en el nivell de conservació del patrimoni estudiat de la gràfica número 4, podem observar com gairebé tres quartes parts d'aquest patrimoni immoble

(un 74%) es troba en bon estat de conservació. És un resultat força coherent ja que, com hem esmentat anteriorment, la major part de patrimoni és bastant recent i això fa que acostumi a trobar-se en bones condicions. A més, mostra un interès per la pervivència dels elements patrimonials per part dels seus propietaris i ens indica que, en línies generals, el patrimoni del Brull gaudeix de bona salut.

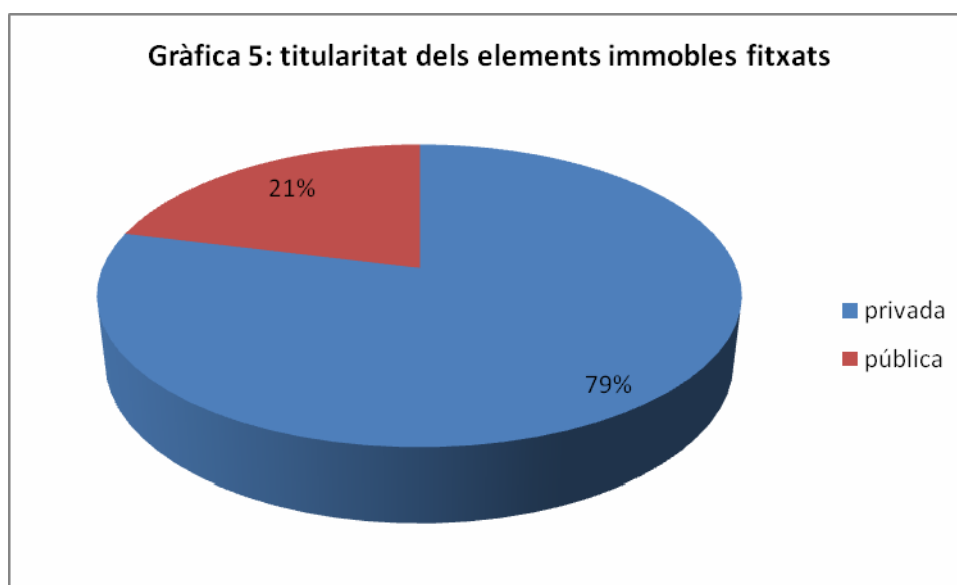

El patrimoni en mal estat (un 15%, 25 fitxes) són majoritàriament masies que han estat abandonades i es troben en un estat actual de ruïna. Per últim, els elements patrimonials que es troben en estat de conservació regular (un 11%, 18 fitxes), són els que necessiten d'alguna intervenció tot i no ser urgent, com és el cas d'algunes masies i diversos elements arquitectònics.

El resultat d'aquesta gràfica va lligat a, com comentàvem anteriorment, l'obertura recent del terme a la resta de comarca, provocant que en els últims cent cinquanta anys hi hagi hagut una tasca restauradora i rehabilitadora per part de visitants d'altres zones de la comarca i, àdhuc, de Catalunya. Hem de destacar el paper que han jugat els diversos centres excursionistes de Catalunya, que amb el seu esforç han aconseguit rehabilitar gran part de les ponts i els camins del terme.

Amb la mateixa importància, l'obertura recent del terme a nivell de comunicacions ha permès l'establiment a la zona de gent nouvinguda d'altres zones de Catalunya que han decidit establir la seva residència, ja de forma permanent com en forma de segona residència, dins del terme del Brull. Aquest fet també provoca una desfuncionalització originària del patrimoni ja que en la majoria d'aquests casos, el patrimoni deixa de tenir la funcionalitat agrícola. Malgrat aquest canvi de funcionalitat, aquest sector de persones nouvingudes han dut a terme millores substancials en el conjunt del patrimoni immoble de la zona ja sigui de forma directa (en les cases particulars) com indirecta (a través dels impostos municipals).

Finalment, i lligat amb aquesta idea de nous propietaris, en el gràfic número 5, pertanyent a la titularitat, es pot observar d'una manera molt simple, com ja havíem esmentat anteriorment, la gran importància de patrimoni privat (79%) enfront del públic (21%). Aquest fet provoca, per tant, que no es pugui dur a terme un bon seguiment de gran part del patrimoni des de les administracions. Igualment deixa en mans dels propietaris privats la bona conservació o no dels diversos elements patrimonials.

Per tant, es tracta d'un patrimoni basat en elements lligats a l'ús agrícola i ramader provinent ja de l'edat mitjana, amb el seu auge en l'edat moderna i que perviu, en menor part, avui dia. D'aquest en destaquen la gran quantitat de masies disseminades per la major part del terme, moltes d'elles restaurades o rehabilitades recentment per propietaris privats. També cal ressaltar la gran quantitat de fonts, degut a l'orografia de la zona, la gran majoria de les quals es troben en mans privades.

6.2.- Elements no fixats

A part de les fitxes registrades hi ha d'altres elements o bé que no hem cregut necessari classificar-los, ja que no hem sabut amb exactitud si eren elements patrimonials reals o una interpretació de l'autor, o bé que ens ha estat del tot impossible la seva localització. D'aquests elements no fixats n'hi ha 10. Aquests són:

1.- Patrimoni immoble

1.2.- Edificis

- **Can Pla.** Es tracta d'una antiga masia en runes situada a la zona de la Castanya. Sabem que es troba a l'est d'altres restes de masies com can Ribes o can Font. No sabem amb exactitud quina part de la seva estructura es manté dempeus. Ens ha estat impossible la seva localització.

- **Mas Bonet.** Es tracta també de les restes d'una antiga masia de la Castanya. Veïns de la zona ens han informat de que està situada a l'est d'altres antigues masies com són can Domingo i el Jovany, i que gairebé no en queda res dempeus. Ens ha estat impossible la seva localització.

- **El Llançà.** Runes d'una antiga masia de la Castanya situades a tocar del cim del turó del Llançà (881 m). Veïns de la zona ens han informat de que se'n conserva només un petit claper de pedres i que la seva localització exacte és difícil. Tot i investigar la zona no hem pogut trobar-ho.

- **El Molinot:** Restes d'un antic molí fariner situat al torrent de l'Estanyol, prop de la confluència amb el sot d les Bigues. No sabem quina part de la seva estructura en queda dempeus, i ens ha estat impossible la seva localització.

- **Barraca del Sord.** Restes d'una antiga construcció situada al vessant nord del Puig Drau (UTM x:445567, y:4624200), en plena fageda. Podem veure les restes d'una estructura que devia de ser de planta més o menys circular, d'uns dos metres de diàmetre, i feta de carreus irregulars de pedra seca.

1.4.- Jaciments arqueològics

-Megàlit (serra de l'Arca). Aquest megàlit el vam trobar gràcies a les indicacions de l'alcalde. Es troba uns metres a l'oest de la Creu de la Parròquia, prop del límit amb el terme d'Aiguafreda (UTM x:440225, y: 4626930). Es tracta d'una tomba de caixa, possiblement medieval, i se'n conserven bona part de les lloses laterals. És de mida reduïda, la seva llargada no supera els 1,2 m i la seva amplada és d'uns 50 cm. Encara no s'hi ha fet cap prospecció arqueològica.

-Puig Castellar. Durant les primeres dècades del segle XI l'església de Sant Martí del Brull apareix escrita com a Sant Martí de Castellar. Això va fer suposar als erudits que hi havia una església de Sant Martí, anterior a la romànica del segle XI, situada als peus del Puig Castellar (uns 600 m en línia recta al NE de l'església actual). En aquesta zona encara hi ha avui dia un petit pla i un collet anomenats de Sant Martí i es creu que hi podia haver existit un antic nucli de poblament. En Marc Guàrdia ens va ensenyar uns clapers informes de pedres que

hi ha a la zona (UTM x: 442836, y: 4629874). Tot i aquesta interessant teoria, la manca d'intervencions arqueològiques fan que no es pugui assegurar res ni del poblament de la suposada ubicació de la primera església.

3.- Patrimoni documental

3.2.- Fons documentals

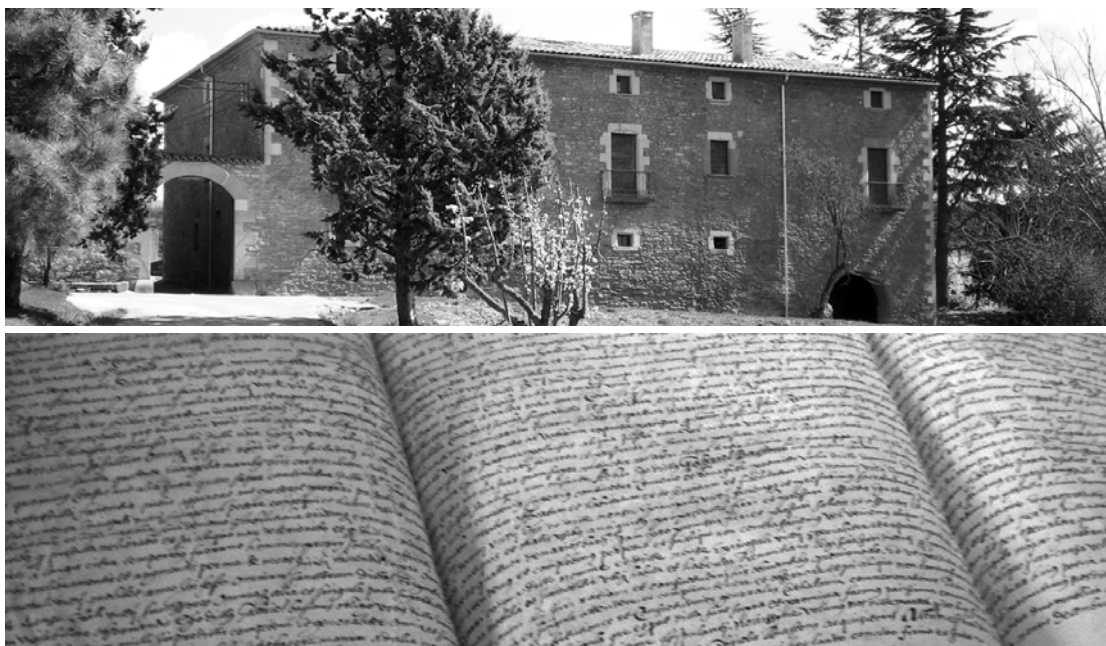
-Col·lecció de documents de la Sala. Sabem que aquest històric mas del Brull (fitxa 53) emmagatzema un ampli fons documental relacionat amb la història de la família. Probablement hi ha documentació acumulada des del 1270 amb la importància patrimonial que això comporta. Lamentablement no se'ns ha permès accedir a aquest fons.

5.- Patrimoni natural

5.1.- Zones d'interès natural

-**Pous de glaç de Collformic.** Sabem de l'existència de varis pous de glaç propers a Collformic. Un d'ells ja no existeix, doncs es trobava a la zona que ara s'utilitza com a aparcament. A part d'aquest, ens han dit que n'hi ha dos més: un de proper al turó i l'altre proper al collet de les Bigues. Després de varis intents, però, no hem estat capaços de localitzar-los.

- **Pou del pla de la Barraca.** Ens han dit de la possible existència d'un o dos pous de glaç propers a la barraca del Sord (UTM x:445567, y:4624200). Després d'inspeccionar detingudament la zona, i tot i veure alguna part una mica enclotada, no hem pogut identificar res que es pugui definir com a pou de glaç.

7.- Bibliografia

- ABADAL, Ramon d' (1954). "La Plana de Vich en els segles VIII i IX (717-786)". Vic.
- ADELL i GISBERT, Joan A. (1986). "L'arquitectura romànica a Catalunya". Coneguem Catalunya, 16. Els llibres de la Frontera.
- ADELL, Joan A.; PLADEVALL, Antoni; BENET, Albert (1984). «Castell del Brull» a "Catalunya romànica II", Osona I. Fundació Enciclopèdia Catalana.
- ALCOY i PEDRÓS, Rosa (1986). «Decoració mural del Brull» a "Museu Episcopal de Vic. Museu Diocesà i Comarcal de Solsona". Col. Catalunya romànica, 22. Enciclopèdia Catalana.
- ANGLADA BAYÉS, Manuel [et al.] (1984). «Sant Martí del Brull» a "Catalunya romànica II", Osona I. Fundació Enciclopèdia Catalana.
- ARXÉ i GÁLVEZ, Joaquim (1990). «L'arqueologia a l'àrea del Montseny» a "Monografies del Montseny", 5. Associació d'Amics del Montseny.
- ASENSI, Rosa M.; PLADEVALL, Antoni (1999). "Guies comarcals. Catalunya romànica 2. Osona". Editorial Pòrtic.
- BATISTA i NOGUERA, Ricard (1963). "Sepulcros megalítics de la comarca de Vich", col. Corpus de sepulcros megalítics, 2. Instituto de Prehistoria y Arqueología de la Diputación Provincial de Barcelona.
- BOLÒS i MASCLANS, Jordi (1983). "Els Molins fariners". Ketres Editora, S.L.
- BORBONET i MACIÀ, Anna (1996). "La masia". Ed. Columna i Josep M. Infiesta, Editor.
- BOU i VILALTA, Concepció (2004). "Rel·lotges de sol de Catalunya : un patrimoni per descobrir". Efadós.
- BRETON, Françoise (1993). «Maisons et communautés dans la Vielle Catalogne» a "Monografies del Montseny", 8. Associació d'Amics del Montseny.
- BRETON, Françoise; BARUTI, Lorea (1978). "La família i el parentiu", col. Conèixer Catalunya. Dopesa 2.

- BURON, Vicenç (1989). "Castells romànics catalans: guia". Edicions Mancús.
- CAMPS i PRAT, Joan. "Llibre de notes de la família Camps de Seva 1762-1904". AHC, Barcelona.
- CARRERAS i CANDI, Francesc. «Notes dozentistes d'Ausona» a "Boletín de La Real Academia de BuenasLetras", V (1910) i VI (1911).
- CASTELLÓ i VIDAL, Joan Ignasi (1990). «El Montseny. Parc Nacional de Catalunya» a "Monografies del Montseny", 5. Associació d'Amics del Montseny.
- CATALÀ i ROCA, Pere (1990). "Comentaris a castells catalans". Rafael Dalmau, Editor.
- COLL i ALENTORN, Miquel (1958). "La llegenda de Guillem Ramon de Montcada". Aymà Editorial.
- COLOMINES ROCA, Josep; GUDIOL RICART, José. (1923). «Sepulcres megalítics de l'Ausetània» a "Quaderns d'Estudi", XV. Casa de Caritat de Barcelona.
- CUNILL, Segimon (1920). "Sobre el mixt imperi i la jurisdicció civil en el castell i terme del Brull en el segle XVI". But. C. Ex. Vich.
- Diversos autors (1916). "Butlletí del Centre Excursionista de Vic", II.
- Diversos autors (1950, -). "Àlbum / Amics Aplec de Matagalls". Associació Amics Aplec de Matagalls.
- Diversos autors (1992). "Història Natural dels Països Catalans." Vol. I i II. Gran Enciclopèdia Catalana.
- Diversos autors (1993). "Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Catàleg d'Art romànic i gòtic". Patronat del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona / Generalitat de Catalunya.
- Diversos autors (2005). "La masia catalana. Evolució, arquitectura i restauració". Col. Arquitectura tradicional. Brau edicions.
- DOLS i RUSIÑOL, Joaquim (1972). «El Maestro de Osormort», a "D'Art", núm. 1.
- ERRÀ, Alba; OCAÑA, Maria (1992). "Esglésies romàniques: 118 testimonis arquitectònics de la història d'Osona". Guies del Patrimoni Comarcal, 11. Carles Vallès, Editor.
- ESPAÑOL, Francesca; YARZA, Joaquín (2007). "El romànic català". Col. Patrimoni Artístic de Catalunya, 14. Caixa Manresa, Angle Editorial.

- GALADIES, Manuel de (1846). “Nuevo almacén de frutos literarios: recuerdo histórico de la carretera de Barcelona á Vich, ó sea privilegio del Rey de Aragon D. Jaime I sobre esta línea de comunicación / por D.M.G.”. Valls editorial.
- GAVÍN i BARCELÓ, Josep M. (1984). “Osona”. Col. Inventari d'esglésies, 15. Arxiu Gavín.
- GINEBRA, Rafael (1998). “Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)”, 2 vols. Fundació Noguera.
- GROS i PUJOL, Miquel S. (1991). “Museu Episcopal de Vic: romànic”. AUSA Ed.
- GUDIOL i CUNILL, Josep (1909). «Descobriments de pintures romàniques en el bisbat de Vich» a “Revista de l'Associació artístic-arqueològica barcelonesa”, VIII.
- ILLA, Faustí (1990). «Quaranta anys d'aplec a Matagalls i millores fetes al Montseny», a “Monografies del Montseny”, 5. Associació d'Amics del Montseny.
- JEREZ i AMAT, Josep (2004). “Ruta Matagalls-Montserrat”. Associació Catalana de Senderisme.
- LLOBET FRANÇOIS, Toni. (2010). “Flora i fauna del Parc Natural del Montseny”. Brau Edicions.
- LLOBET, Salvador (1990). “El medi i la vida al Montseny: Estudi geogràfic”. Museu de Granollers : Agrupació Excursionista de Granollers.
- LÓPEZ, L.; CASANELLES, F.; MERINO, D. (2010). “Mapa i guia excursionista / Map&hikingguide. Montseny: Parc Natural”. Editorial Alpina, S.L., Societat Gestora d'Informació Territorial Geoestel, SA.
- MADOZ, Pascual (1845-1850). “Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar”, vol. 16. Est. Literario-Tipográfico de P. Madoz y L. Sagasti.
- MATA i PERELLÓ, Josep M. (1990). “Els Minerals de Catalunya”. Institut d'Estudis Catalans.
- MAURI i PORTOLÈS, Josep (2003). “A peu per Osona. 20 itineraris”. Cossetània Edicions.
- MAYER, Marc; RODÀ DE LLANZA, Isabel (1996). «La vida romana del Congost», a “Monografies del Montseny”, 11. Associació d'Amics del Montseny.
- MESTRE i GODES, Jesús; ADELL i GISBERT, Joan A. (2002). “La Catalunya central. Viatge al romànic català/7”. RACC – 62, S.L.

- MORRAL, E.; NIETO, J.; MIQUEL, D. (1982). «Turó del Montgròs, El Brull» a “Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys”. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- ORRIOLS i PUIG, Gil [et al.] (1984). «Sant Jaume de Viladrover» a “Catalunya romànica II”, Osona I. Fundació Enciclopèdia Catalana.
- PARELLA, M. (1982). “Prehistòria a l’Alta Vall del Congost”.
- PLADEVALL i FONT, Antoni (1971). «El Brull» a “Gran Enciclopèdia Catalana”. Fundació Enciclopèdia Catalana.
- PLADEVALL i FONT, Antoni (1978). “Els monestirs catalans”. Edicions Destino.
- PLADEVALL i FONT, Antoni (1987). “Centelles : aproximació a la seva història”. Ajuntament de Centelles / Eumo editorial.
- PLADEVALL i FONT, Antoni (1993). «El Brull» a “Gran Geografia Comarcal de Catalunya”, 8. Osona. Ripollès. Fundació Enciclopèdia Catalana.
- PLADEVALL i FONT, Antoni (1998). “El Brull. Un terme entre la Plana de Vic i el Montseny”. Diputació de Barcelona.
- PLADEVALL i FONT, Antoni (2000). “La Tercera Guerra Carlina vista per un liberal: Extractes de la ‘Crònica’ de Joan Camps i Prat, de Seva (1824-1905) amb un apèndix del carlí Josep Molins i Prat”. Patronat d’Estudis Osonencs.
- PLADEVALL i FONT, Antoni (2010). “Joies del romànic català”. Enciclopèdia catalana.
- PLADEVALL, Antoni; CATALÀ i ROCA, Pere (1973). «Castell del Brull» a “Els castells catalans”. Rafael Dalmau, Editor.
- RAURELL, Carles; PUIGPELAT, Bàrbara (2011). «Els últims masovers» a “Monografies del Montseny”, 26. Associació d’Amics del Montseny.
- RIU, Manuel (1983). “Alguns costums funeraris de l’Edat Mitjana a Catalunya”. Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.
- ROSÉS i POU, Carme (1991). “Museu Episcopal de Vic: 1r centenari”. Col·leccionable del setmanari Ausona.
- SARRI VILAGELIU, Jordi [et al.] (1984). «Sant Cristòfol de la Castanya» a “Catalunya romànica II”, Osona I. Fundació Enciclopèdia Catalana.
- TREPAT i CARBONELL, Cristòfol A. (1993). “L’art romànic: segles XI – XII”. Editorial Barcanova.

Índex de fotografies:

- Pàg. 4: el Rourell, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 6: Sant Martí del Brull, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 7: els Bastons, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 7: Club de Golf Montanyà, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 8: La Sala, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 8: Muralles del Montgròs (*Font: Museu d'Arqueologia de Catalunya*)
Pàg. 9: castell del Brull, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 10: el Boscàs, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 11: riera del Pujol, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 14: el Prat, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 16: arxiu del Brull, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 17: el Cafè, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 18: el Boix, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 22: barraca del Sord, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 23: megàlit de la Serra de l'Arca, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 25: el Grau, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 26: el Vilar, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 27: la Castanya, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 28: Sant Jaume de Viladrover, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 29: can Bou, 2011 (*Font: autor*)
Pàg. 30: Col·lecció de documents dels Bastons, 2011 (*Font: autor*)

Annex 1:

Camps de la fitxa base on s'han introduït les dades referents als elements patrimonials

Els camps de la fitxa són els següents:

<u>Núm. fitxa</u>	Número de cada fitxa (aleatori), de l'1 en endavant. L'ordre no és important, però totes han de ser correlatives
<u>Codi</u>	Número de dos dígitos corresponent al subàmbit de la tipologia d'elements.
<u>Àmbit</u>	Nom de l'àmbit de la tipologia d'elements.
<u>Denominació</u>	Nom propi del bé.
<u>Ubicació</u>	S'ha d'entendre com "lloc" o "zona", i com a "adreça".
<u>Titularitat</u>	Propietat. El programa només accepta "Pública" o "Privada", però també permet escriure "Pública / Privada" en el cas de que un bé tingui una part pública i una part privada.
<u>Propietari i adreça</u>	Cal indicar, si se sap, el nom, i si es possible, l'adreça del propietari.
<u>Tipologia</u>	Nom corresponent al codi, que es refereix al subàmbit de la tipologia d'elements.
<u>Ús actual</u>	Indicar de manera lliure l'ús. Exemples (en immobles): sense ús, abandonat,...; vivenda, magatzem, camp erm, conreu,...
<u>Descripció</u>	Text detallat sobre les característiques físiques del bé. Es descriuen els aspectes arquitectònics i artístics dels bens immobles i mobles, amb detall dels components que el fan singular.
<u>Observacions</u>	En aquest camp es poden esmentar aspectes col·laterals que no s'escaiguin en cap dels altres camps.
<u>Estat conservació</u>	En el primer requadre, només es donen tres opcions: "Bo" "Regular" i "Dolent".

<u>Notes Conservació</u>	En el segon requadre, de forma lliure, es pot detallar quina es la seva patologia principal (ex. en ruïna, esquerdes, desprendiments,...) i si és el cas, explicar restauracions que hagi tingut, any de realització....
<u>Autor</u>	Autor del bé.
<u>Any</u>	Any de realització del bé.
<u>Estil, època</u>	Indistintament, emprar termes d'estil, artístics o bé temporals per aproximar-nos a la cronologia.
<u>Segle</u>	Segle de realització del bé.
<u>Emplaçament</u>	Descripció física i geogràfica del lloc on s'ubica el bé, o manera d'arribar-hi, a partir de dades topogràfiques, cardinals, distàncies, etc.
<u>UTM</u>	Situació geogràfica en coordenades UTM.
<u>Altitud</u>	Altitud (aprox.) en metres sobre el nivell del mar (snm).
<u>Accés</u>	Les opcions són cinc: fàcil, difícil, obert, restringit i sense accés.
<u>Núm. negatiu</u>	Número de referència dels negatius fotogràfics.
<u>Fitxes associades</u>	El número o números d'altres fitxes de béns o elements relacionats (per proximitat física, per que formen part d'un mateix immoble o d'un mateix conjunt, etc).
<u>Història</u>	Informacions històriques relacionades amb el bé.
<u>Bibliografia</u>	Referències bibliogràfiques que s'han utilitzat per elaborar la fitxa o que fan al·lusió directa al bé.
<u>NúmInvGeneralitat</u>	Cal indicar amb un "si" si el bé està donat d'alta als inventaris de la Generalitat de Catalunya (de Patrimoni Arquitectònic, Cartes Arqueològiques, etc...), i especificar a quin mitjançant les abreviatures que es proposen al final.
<u>Protecció</u>	El primer requadre és un camp tancat amb quatre opcions: inexistent; legal; física; i legal i física. Segon requadre (o següent camp): posa la referència legal de protecció de forma molt breu (el camp es molt reduït): BCIN, BCIL, EPA, Bé catalogat, Pla General, Pla Especial, ...
<u>Autor fitxa</u>	Autor material de la fitxa, el professional responsable de l'inventari o membre del seu equip.
<u>Data reg.</u>	Data de confecció de la fitxa.

Data mod.

Data de modificació de la fitxa -si en el futur, amb posterioritat al lliurament de l'Inventari, s'ha de fer.

Mapa

Planimetria parcial del terme.

Fotografies

Un màxim de tres fotografies, escanejades. Al menys, la primera haurà de ser de conjunt.

**Diputació
Barcelona**

**Àrea de Coneixement
i Noves Tecnologies**

Comte d'Urgell, 187
Edifici del Relotge
08036 Barcelona
Tel. 934 022 566
Fax 934 022 825
o.patrimonio@diba.cat
www.diba.cat/opc